

Жолаева М.А.*

PhD, доцент м.а

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті

Астана қ., Қазақстан

email: r.zholaeva@mail.ru

ORCID: 0000-0002-9981-704X

Серік Ә.А.

Э.Ф.М.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті

Астана қ., Қазақстан

email: Alisher17_01@mail.ru

ORCID: 0009-0008-0210-6956

Еркінов С.Ж.

Э.Ф.М.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті

Астана қ., Қазақстан

email: suleimen.yerkinov@alumni.nu.edu.kz

ORCID: 0009-0004-4835-1536

Сембина Б.А.

Э.Ф.М.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті

Астана қ., Қазақстан

email: sembina.balaua01@gmail.com

ORCID: 0009-0003-8618-5869

ЭКОНОМИКАҒА НЕГІЗДЕЛГЕН ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ӨЗГЕРІСТЕРДІҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕП ПЕН ЕСЕПТІЛІККЕ ӘСЕРІ

Аңдатпа. Алдыңғы экономикаға негізделген есептік аналитикалық әдебиеттер, мақалалар мен сауалнамаларға сәйкес, технологиялық прогресс технологиялық өзгерістердің экономикаға негізделген қаржылық есеп пен есептілікке әсерін кеңейтеді. Зерттеудің мақсаты – технологиялық толықтырулар мен өзгерістердің қаржылық есептіліктің болашағына әсерін суреттеу. Зерттеуде ең алдымен технологиялық құралдар ұсынылады және қаржылық есептіліктегі технологиялық өзгерістердің артықшылықтары мен тәуекелдеріне шолу жасалды. Осы уақытта технология күнделікті бизнесте қаржылық және бухгалтерлік қызметті автоматтандырады, оған бүкіл әлем бойынша жұмыс орындарының қысқаруына әкелді. Бұл мақалада цифрландыру процестерінің қаржылық есеп және есептілікке әсер етуінің негізгі аспектілері қарастырылады. Қаржылық есеп кез-келген есептік экономикалық субъектінің жұмыс жасауының ажырамас ішкі жүйесі бола отырып, үнемі өзгеріп отыратын сыртқы факторлардың әсерін сезінеді, олардың ішінде заңнамалық базадағы өзгерістерден басқа, кәсіпорынның сыртқы ортасындағы технологиялық және инфрақұрылымдық өзгерістерді бөліп көрсетуге болады, сонымен бірге кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігі, оның ішінде бухгалтерия бөлімшесінің тиімділігіне тікелей байланысты технологиялық жабдықтармен қамтамасыз ету. Сонымен қатар, сапалы тәсілмен сипаттамалық зерттеу жүргізілді. Әдістеме ретінде көптеген жағдайлық зерттеулер, аналогия және топтау әдістері, талдау, синтез, салыстыру, жүйелік және логикалық тәсілдер қолданылды. Бағдарламалық жасақтамаға қатысты бэк-офистік ұйымдар түпкілікті тұтынушымен тікелей жұмыс жасамай, өз өнімдері мен қызметтерін негізінен қаржы мамандары мен бухгалтерлік компанияларға сататыны анықталды.

Түйін сөздер: эволюция, технология, компания, қаржылық есеп, есептілік.

■ Кіріспе

Жер-жаһанның экономикалық ахуалын жақсарту үшін, әсіресе соңғы екі ғасырда, адамзат робототехника саласында ХХІ ғасырдың басынан бастап үлкен қадам жасағаны маңызды болды. Уақыт өте келе, экономикаға негізделген технологиялық өзгерістер қаржылық есепті электронды интелекті оқыту, жасанды және эмоционалды интеллект, блокчейн және үлкен деректерді пайдалану арқылы көп өлшемді өзгерістер қаржылық есептік – аналитиканы арттыруға мүмкіндік берді. Жаңа жүйе таңған үлкен мақсаттар мен қиындықтарға қарамастан, жасанды интеллект пен блокчейннің мүлтіксіз жұмыс істеп тұрудың арқасында жақын арада бухгалтерлердің жұмысына технологиялық өзгерістерді тез іске асыруға және басқаруға оңай әрі ұғынуға жеңіл болды. Технология ұй-

ымның көптеген деңгейлеріндегі өзгерістерді ынталандырады, яғни түбегейлі толықтырулар мен өзгерістер жаңашыл бағытты көрсетіп берді. Шынымен, Мэтт және басқалар айтқандай «цифрлық технологияларды пайдалану және интеграциялау көбінесе ұйымның маңызды бөліктеріне әсер етеді, тіпті өнімдерге, бизнес-процестерге, сату арналарына және логистикалық жеткізу тізбектеріне де әсер етеді» [1].

Қаржы есебінде нақты уақытта есеп беру, әдеттегі мерзімді есеп беруден көптеген артықшылықтарын ығарып ұсынады. Дәстүрлі есеп бойынша, ұйымдарда тоқсандық және жылдық кезеңдерге негізделген қаржылық есептілікті (әрі қарай ҚЕ) талап етеді, яғни операциялар бойынша тұжырымдау, жалпылау, талдау және есеп беру процесіне қатысты. Белгілі бір кезеңді қамтитын сансыз ҚЕ операциялар бизнестік операцияларын, қаржы-экономика жағдайын немесе оның ақша ағыны есептілігін қорытынды жасағанда пайдаланылады [2].

Сонымен, дәстүрлі түрде тоқсандық және жылдық кезеңдерді қамтитын ҚЕ әдетте, қаржылық – басқарушылық шешімдерді қолдайтын потенциалды инвесторлар, несие берушілер, жеткізушілер және клиенттер сияқты басқа да мүдделі тараптарға ұсынылады.

Әр елде әр түрлі болатын ҚЕ ХҚЕС негізделген. Қаржылық есептің мақсаты шешім қабылдауға және бағалауға қажетті ақпаратты ұсыну болса да, кейбір инвесторлар қаржылық есептілікті түсінуде, түптеп келгенде қызметке кері ықпалы мен қиындықтарға тап болады.

Атап кеткендей, зерттеу мақсаты бизнес ортаға және қаржы-экономикаға негізделген технологиялық өзгерістердің қаржылық есеп пен ҚЕ әсер ететін технологиялық мәселелерді талқылау болып табылады. Бұл талқылау барысында баса назар аударылған жұмыстағы жалпы тақырып – қаржы-экономика кеңістігінде негізделген технологияның әсері мен ғылыми зерттеулердің салдары негізінде ҚЕ баса назар аударуы [3].

Экономикаға негізделген технологиялық өзгерістердің қаржылық және басқарушылық тізбектілік процесі – оның есеп беруден бастап қаржылық көрсеткіштерді өңдеуге дейін барлық кезеңдеріне әсер ететіні белгілі болды. Осындай өзгеріс барлық тұжырымға келе бермейді, мәселе осымен бітпейді. Дегенмен, әлемдік экономикалық кеңістікте технологиялық өзгерістерді талап ететін бағытқа қарай жылжығандықтан, компьютерлік техника мен коммуникация құралдарының нұсқалары сынды, әрқайсымыздың кез келген мәселені шешкенде өзіңдік көзқарасымыз болғанын қалайды. Сондай-ақ, жалпы ақпараттандыру саласындағы орасан зор техника және технологиялық жетістіктердің арқасында есептілікті дайындау кезінде пайдаланылатын жедел ақпарат алмасу мүмкіндіктері айтарлықтай өсті. Қазіргі уақытта ҚЕ бойынша беделді ғалымдардың ой-тұжырымдарына қарамастан, ҚЕ механизмдеріне және басқару шешімдеріне әсер ететін көптеген зерттеулер қарқынды дамып келеді [4].

Ұйымдарда қаржы-басқару процесі өзгертілуде, сала өндіріс процестері жаңартылды, ал адамдар сату-сатып алу, келіссөздер жүргізу және өзара әрекеттесу, яғни технологияға деген ғылыми таным көзқарасын өзгертті. ҚЕ кешенді тұрғыда ұйымның қаржы-ақпарат жүйесінде құрылымының құрамдас бөлігі болып табылады. Қазіргі экономикалық ақпараттық жүйесі көпжылдық технологиялық жүйе эволюциясының нәтижесі болып табылады. Көпөлшемді экономикаға негізделген технологиялық кеңістіктегі өзгерістер ҚЕ эволюциясының алты деңгейін жеткізді, 1 суретте көрсетілді.

Сурет 1 - Экономикаға негізделген технологиялық өзгерістердің қаржылық есептілік эволюциясы
Ескерту: авторлық ізденіс пен көзқарас

- 1 деңгей — транзакциялық — жиынтық есептер, ERP;
- 2 деңгей — тактикалық-шоғырландырылған есептер, Excel, Access;
- 3 деңгей — аналитикалық-аналитикалық құралдар, өнімділіктің негізгі көрсеткіштері, деректер көрмесі, пайдаланушыларға қол жетімділік;
- 4 деңгей — стратегиялық-болжамды модельдеу, бақылау тақталары, деректерді басқару, пайдаланушылардың кең қол жетімділігі;
- 5 деңгей — жетілдірілген-нақты уақыт режимінде, кеңейтілген талдау, көрсеткіштер жүйесі, автоматтандыру, болжам, X шешімі, ситуациялар, корпоративті басқаруда мәліметтерді сақтау, корпоративті негізгі көрсеткіштер, бизнес, үкімет;
- 6 деңгей — инновациялық-жаһандық корпоративтік процестер, есептік-аналитикалық қызметтер, корпоративтік мәліметтерді сақтау, бірлескен активтер.

Бүгінгі уақытта ҚЕ саласында технология 4.0 индустрия жүйесі үлкен әлеует пен тепе-теңдікті ұстауға ұмтылады. Есепшілер орындайтын көптеген тапсырмалар автоматтандырылған. Бизнес-аналитиктерді роботтар өздерінің күнделікті міндеттеріне ауыстырады, оған ҚЕ деректерін талдау сияқты басқа қызмет түрлеріне көбірек орын береді.

Технология адамдардың, жеке тұлғалардың ақпаратқа қол жеткізу және оны пайдалану тәсілін өзгертті және жандандырды. Осылайша, әрбір технологиялық және тікелей ақпараттық әлемді көрсететін ҚЕ моделіне өзгерістер енгізу қажет. Компаниялар, әрине, өздерінің есептіктерін тезірек жабуға және ақпаратты жедел таратуға ғана ұмтылып, артық жұмысқа араласпайды.

Қазіргі уақытта қаржылық есеп пен ҚЕ пайдаланушылар үшін есептік-қаржылық ақпараттың көбірек қолжетімділігін қамтамасыз етуге көп күш-жігер жұмсалуда. Халықаралық кеңейтілген іскер есеп беру тілі (XBRL) және стандартты кәсіби есеп беру (SBR) сияқты белгіленген деректер форматтарын енгізу әрекеті құба-құп. Дегенмен жұмыс орнында осы сынды тәсілдерге ҚЕ ақпаратын енгізу үшін пайда болды. Ендігі жерде ҚЕ кодтарды қамтамасыз ету механизмі болмаса да, мұндай форматтар ҚЕ туралы ақпаратты енгізу үшін қолданылады.

Осылайша, зерттеудің мақсаты технологиялық сызықтық өзгерістер мен қайта құрулардың ҚЕ болашағына әсерін көрсету болып табылады. Зерттеу алдымен технологиялық құралдарды ұсынады және қаржы-аналитикалық есептегі технологиялық өзгерістердің артықшылықтары мен қауіптілігін азайту орынды болады.

■ Материалдар мен әдістер

Бұл жұмыс сапалы және сипаттамалық зерттеу әдістерін қолдана отырып жүргізілді. Әдістеме ретінде көптеген жағдайлық зерттеулер, аналогия және топтау, анализ, синтез, салыстыру, жүйелік және логикалық тәсілдер қолданылды. Ұйымдарға қатысты бэк-офистік кәсіпорындарда бағдарламалық жасақтама түпкілікті тұтынушымен тікелей жұмыс істемейді, бірақ өз өнімдері мен қызметтері негізінде ҚЕ мамандары мен бухгалтерлік фирмаларға жасап өткізеді. Зерттелетін үш компания келесі өлшемдер негізінде таңдалды: (1) компаниялар ҚЕ немесе салық және бухгалтерлік қызмет көрсетулер үшін АТ шешімдері бизнесімен айналысуы керек; (2) компаниялар ҚЕ 4.0 Индустрия жүйесінде АТЖ шешімдерін әзірлейді немесе пайдаланады.

Әрі қарай, осы зерттеуге қатысатын бизнес құрылымдар, сондай-ақ олар нарыққа ұсынатын технологиялар мен ішкі және сыртқы өнімділігін аздап көтеруге болатын шешімдер ұсынады. Әр бизнеске ұсынатын негізгі шешімдер ұйымдастырылуы қажет, 1-кестеде сипатталған.

Кесте 1. Экономикаға негізделген технологиялық өзгерістердің қаржылық есеп пен ҚЕ әсері, сондай-ақ ұсынылған шешімдері және кейстері

Атауы	Ынтымақтастық	Экономикаға негізделген технология	Өнімдер / қызмет көрсету
Бизнес құжаттар	DARA Консалтинг	Роботтық процестерді цифрландыру, жасанды интеллект, машиналық оқыту, таңбаларды оптикалық тану	Бухгалтерлік құжаттардың цифрлық мұрағаты. Бухгалтерлерге арналған Cloud Sage. Сандық мұрағат. BizDocs бухгалтерлер порталы
Bench Mark Consulting	TOO «ICORE -Integration»	Роботтық үдерісті автоматтандыру, ЖИ, машиналық оқыту, оптикалық таңбаларды тану	Қаржылық және бухгалтерлік консалтингтік желі және ІТ-инфрақұрылымды ортақ пайдалану: Робот; Интранет қосымшасы; Қолданба клиенті
Iowa Solutions	Кәсіпті кеңейтеді	Іскерлік байланыстардың ең маңызды салаларын қамту үшін жергілікті деректер орталықтарымен серіктестікте, негізінен жеке бұлтта, ІР арқылы біріктірілген байланыс.	I Portal Doc – қоңыраулар, электрондық хаттар және сөйлесулер жүйеде жазылады және бизнес құжаттармен байланыстырылады

Ескерту: авторлық өңдеу

Жартылай жасақталған сұхбаттар үш негізгі кезеңге бөлінді, атап айтқанда:

(1) зерттеудің міндеттері, сондай-ақ құпиялылық пен мәліметтерді ашу сияқты этикалық және құқықтық ескертпелер туралы айтылатын бастапқы кезеңі;

(2) сұхбаттың өз кезеңі, әр сұхбаттасушының профиліне сәйкес алдын-ала белгіленген сұрақтардан тұрады (есепшілер және АТ);

(3) Осы зерттеу тақырыбы бойынша тиісті алғыстар мен бейресми әңгіме жүргізілген қорытынды кезеңі.

2-кестеде сұхбат сценарийлері тұжырымдалып, қорытындыланады.

Кесте 2. Сұхбат сценарийлерінің қысқаша мазмұны мен сипаттамасы

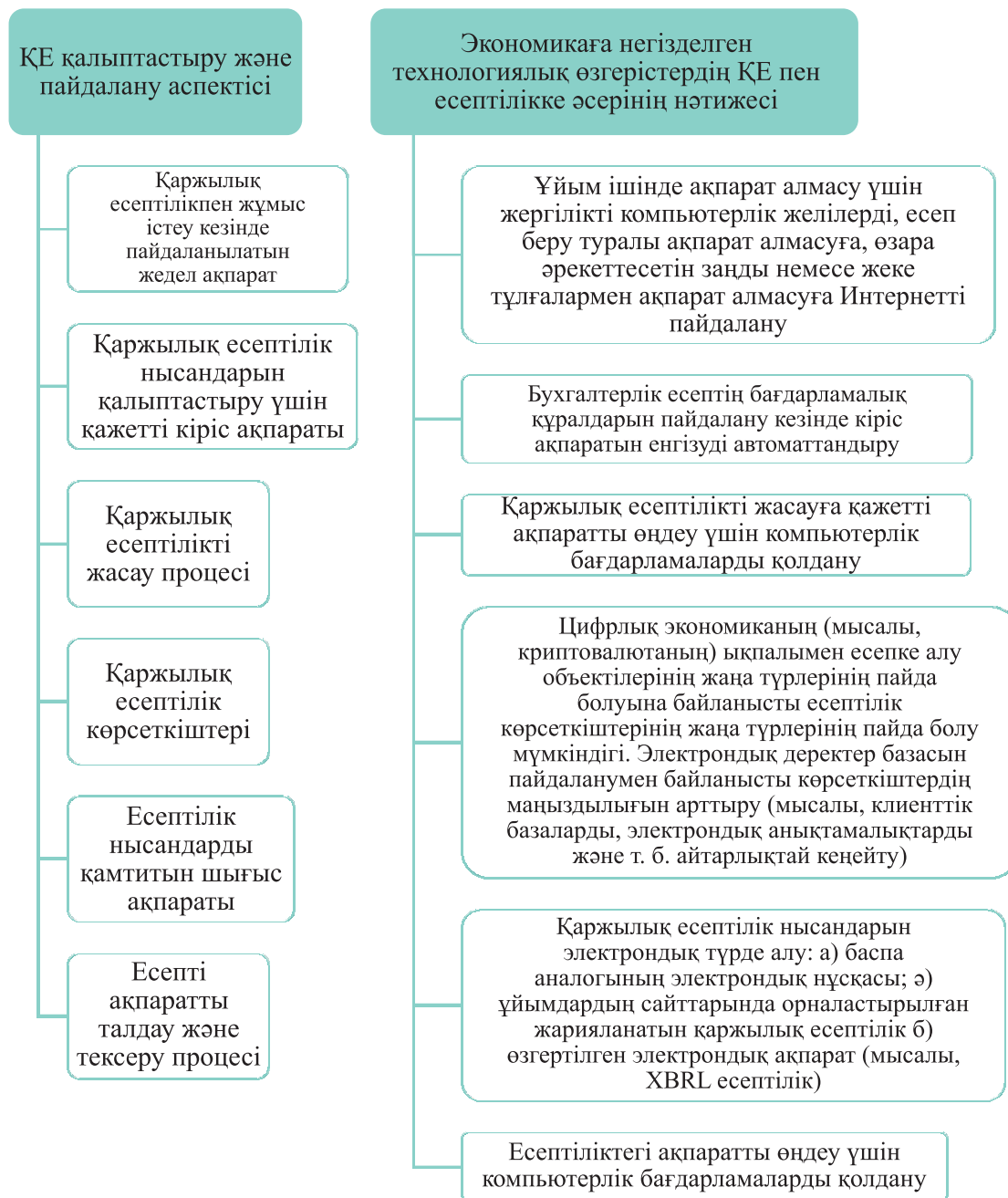
Бөлімдер	Мақсаты \ сұхбаты	
	Бухгалтерлік қызмет көрсететін компания	Қаржылық есеп пен есептілікке бағдарламалық қамтамасыз етуді дайындаушы компания
Этикалық және құқықтық көзқарастар	Сұхбаттың мақсатын және құпиялылық пен ақпаратты ашуға қатысты мәселелерді баяндауы	
	Сұхбат алушыны / компанияны көрсету	
Өзін-өзі қабылдау және жеке пікірлер	Цифрлық трансформациямен және индустрия 4.0 танысу	Қаржылық аналитик мамандығындағы парадигмасының өзгеруі
	Технологиялық инновациялар саласындағы оқыту және тәжірибесі	Цифрлық трансформация тұрғысынан саланы диагностикалау
АТ процесіндегі тәжірибе	Цифрлық трансформацияны енгізу мотиві	Клиенттің АТ қаржылық есептілігіне қатысты шешім қабылдау процесі
	Қаржылық есептегі цифрлық трансформация процесі	Ұйым пайдаланатын жаңа АТ
	АТ үшін артықшылықтар, мәселелер және кедергілер	Жаңа бағдарламалық жасақтаманы енгізуге ықпал ететін факторлар
	Қабылданған АТ шешімдерінің сенімділігі мен қолайлығы	Автоматтандыруға жататын тапсырмалар және бағдарламалық жасақтаманың басқа да функционалдық мүмкіндіктері
Оқыту және құзыреттілік	Басшыны өмір бойы кәсіби оқытылуы	Жаңа АТ енгізуге байланысты оқыту қажеттіліктері және жұмыс орындарының ескіруі
	Бағдарламалық жасақтамамен жұмыс істеу үшін қажетті технологиялық дағдылары	Бухгалтерлер мен басқа қызметкерлерге роботтандырудан жұмысынан айырылу қорқынышынан туындаған қауіп
Болжамды үлесі	Қабылданған АТ шешімдері	Нарыққа ену
	Тиімділікті, нәтижені арттыру, қателерді азайту	Қаржылық бағдарламалық қамтамасыз ету клиенттің бәсекеге қабілеттілігіне қосқан үлесі т.б. қаржылық есеп немесе бухгалтерлік қызмет көрсететін компания
Күту	Цифрлық дәуірдегі бизнес-аналитиктерге арналған цифрлық дағдылары	Басқару-аналитикаға негізделген технологиялық өзгерістердің қаржылық есеп пен есептілігі
	Қаржылық есеп секторында экономикаға негізделген технологиялық толықтырулар мен өзгерістерді күтуі	Экономика және есепке негізделген технологиялық өзгерістерді күту

Ескерту: авторлық өңдеу

Сұхбат жүргізілгеннен кейін мәліметтерді транскрипциялау, анализ және түсіндіру процесі жүзеге асырылды. Бірінші кезеңде деректерді талдау жеке жүргізілді, ол берілген сұрақтарды оқып, түсіндіруден тұрды, содан кейін технологиялық өзгерістерге қатысты конвергентті көзқарастың бар-жоғын тексеру үшін бірлескен анализ жүргізілді.

■ Нәтижелер және оларды талқылау

Сұхбат нәтижелерін ұсынуы үшін сұхбаттың мазмұнын талдауға негіз болған 2-кестеде келтірілген санаттау арқылы ұйымдардың ҚЕ әсерінің нәтижесі көрсетіледі. Технологиялар сонымен қатар фирмада ақпаратты тарату тәсілдеріне өзгеріс жасайды. Экономиканы цифрландыруға ықпал етудің маңызды аспектілері, ұйымдардың ҚЕ жағдайына әсерінің нәтижесі секілді болуы мүмкін, 1-суретте бейнеленген.

1 Сурет. Экономикаға негізделген технологиялық өзгерістердің қаржылық есеп пен есептілікке әсерінің нәтижесі.

Ескерту: авторлық өңдеу.

Экономика кеңістігіндегі сызықтық технологиялық өзгерістердің қаржылық есеп пен есептілікке ықпалы — есеп беруден бастап оның көрсеткіштерін өңдеуге дейін жүргізлетіні белгілі болды. Компьютерлік техника мен коммуникация құралдары арқасында есептілікті дайындау кезінде пайдаланылатын оперативті ақпаратпен алмасу мүмкіндіктері айтарлықтай жетістіктерді көрсетті. Ұйым ішінде ақпарат алмасу үшін жергілікті компьютерлік желілерді пайдалану, сайттар мен бұлтты технологияларды пайдалану отырып, Интернет арқылы ақпарат алмасу және есеп беру, электрондық, әлеуметтік желілерді пайдалану және т.б. арқылы жүзеге асырылады. Аталған мүмкіндіктер ақпаратты өңдеу жылдамдығын арттыруға және ұйымдарды қажетті деректердің көп мөлшерімен қамтамасыз етуге әкеледі. Ақпараттың үлкен көлемін алу ұйымға ҚЕ ұсынылған ақпараттың егжей-тегжейіне қол жеткізуге мүмкіндік береді, дегенмен, сөзсіз жағымды аспектілермен, ақпарат ағынының артуы оны сапалы өңдеу мәселесін күшейтеді [5].

Мәселенің шешімі қаржылық ақпараттық массивтермен жұмыс істеу үшін жаңа бағдарламалық жасақтама жасап шығару болуы мүмкін. Оның орнына, ұйымдар қызметінің әртүрлі салаларында қолданылатын әртүрлі есептік бағдарламалық құралдарды байланыстыру маңызды [6].

Заманауи технологиялар осы ақпаратты пайдаланушылар үшін өте пайдалы болуы мүмкін, яғни ұйымның қызметі туралы есепте ақпаратты ұсынуға және өңдеуге кең мүмкіндіктер береді. Бүгінгі күні ұйымдардың ҚЕ әлеуетті пайдаланушылардың ақпараттық қажеттіліктері қандай болуына негізделетін қаржылық есептіліктің құрамына кіретін есептік формалар есепке алу объектілерінің әрбір тобы туралы (аналитиктер жүзеге асырған ҚЕ баптарының егжей-тегжейін ескере отырып) ақпаратты ұсынады [7].

Кейінгі жарияланымдар сыни ұсыныстар мен идеяларды негізге ала отырып, оларды нақтылау, түпнұсқа әдісті, қызмет көрсету сапасын қосу арқылы үлгіні жетілдіруге бағытталған. Қызмет көрсету сапасы енгізілді, өйткені ақпараттық жүйенің өзгермелі сипаты ақпараттық жүйенің тиімділігін бағалау кезінде қызмет көрсету сапасын ескеруді талап етеді, 2-суретте пысықталған.

2 Сурет. Экономикада қаржылық есептілікке негізделген ақпараттық технологияның қызмет көрсету сапасының тиімділігі.

Ескерту: авторлық өңдеу.

Қарапайым теориямен жазғанда, ҚЕ кеңістігінде, қаржылық есеп пен есеп беруге негізделген технологияға әсер ететін сыртқы факторлары зерттелді (3-суретте берілді).

3 Сурет. Технологияның қаржылық есеп пен есептілікте қызмет көрсету сапасына зерттеме.

Ескерту: авторлық өңдеу.

Зерттемемізді қолдана отырып, қаржылық есептілікте технологиялық өзгерістер әсері көп өлшемді айнымалы болып пысықталады, оның өлшемдері технология сапасын, қаржы ақпаратының сапасын, сервис сапасын, оқыту, білім сапасын және ұйымдастырушылық артықшылықтарына оң ықпалын көрсетеді.

Осы объектілерді көрсетуге байланысты бірқатар жағдайлар қосымша түсініктемелерді қажет етуі мүмкін және берілген түсініктемелер ҚЕ бөлігі ретінде қарастырылған [8].

Қаржылық есептілікті заманауи пайдаланушылар ҚЕ көрсеткіштері қалай және қайдан алынғанын түсіну үшін ғана емес, сонымен қатар оның есептілігінің көрсеткіштері негізінде ұйымның қызметіне анализ жасауға тырысады. Осыған байланысты цифрлық есеп беру пайдаланушылардың қаржылық талдау функциялары бар мәзірлерді пайдалану мүмкіндігін қарастыра алады.

Осы мәзірдің тиісті параметрлерін таңдай отырып, пайдаланушы оны қызықтыратын коэффициенттер мен қаржылық, экономикалық көрсеткіштердің мәндерін ала алады. Сандық есептілікті қалыптастыру үшін қолданылатын бағдарламалық өнімдердің құнын оларға енгізілген қосымша функциялар есебінен ұлғайту, әрине, ұйымның қосымша қаржылық шығындарына әкеледі [9]. Дегенмен кейбір ғалымдар аталмыш ұйғарымға жаңа ұсақ-түйек бақылаулар қосып жатыр.

■ Қорытынды

Сандық жүйеде ҚЕ қалыптастыруды техникалық қолдау қосымша функцияларының белгілі бір жиынтығын таңдау мүмкіндігін қамтамасыз етуі керек. ҚЕ көптеген пайдаланушыларын тартудың қажеті жоқ, олардың фирмаларымен аз-маз таныс шағын ұйымдар цифрлық есептерде қосымша ақпараттық функциялардың барлық жиынтығын қолданбайды. Ірі ұйымдар сандық есептіліктің көптеген қосымша функцияларына қызығушылық танытуы мүмкін, өйткені онда жаңа клиенттерді тарту арқылы олардың қызметін едәуір кеңейте алады [10]. Зерттеу экономика жүйесіне негізделген көпөлшемді технологиялық өзгерістердің ҚЕ әсері мен пайдалану процесіне әсерін бағалау қиын екенін көрсетті. Цифрлық экономика ҚЕ қалыптасқан ақпараттың сапасына оң әсері ешқандайда қисынға келмейді. Сонымен бірге, сандық экономиканың есеп беру сапасына әсер етуінің нақты аспектілерімен байланысты проблемалар туындайды. Мұндай мәселелер цифрлық экономиканың бизнес субъектілерінің ҚЕ пен есептілікті дамыту процесінде біртіндеп шешіледі. Цифрлық қаржы-экономика саласын кеңейту процесі үлкен салаларды да ашады, есептіліктің сапасын және оның тұтынушылық қасиеттерін жақсарту мүмкіндіктері, бұл қазіргі жағдайда ұйымдардың барлық пайдаланушыларына өте қажет.

Аталған зерттемені қорыта отырып, сандық жүйелер мағыналы түрде есепке алу әдістерін дамытуға мүмкіндік беретін бағдарламалық жасақтамаға қатысты базаны дамыту құралы ретінде қарастырылуы мүмкін деген тұжырым жасауға болады. Атап айтқанда:

- ҚЕ бағдарламалық қамтамасыз ету технологиясы және таратылған деректер тізімін жүргізіп пайдалану, онда тіркелген ақпаратқа қатаң санкцияланған ақпараттық қол жетімділікті сақтау, тексеру және есепке алу мүмкіндіктерін ұсынады;
- ЖИ және бағдарламалық жасақтама чат-боттары қалыпты коммуникативті процестерді алмастырмай, күнделікті операциялардан бас тартуға мүмкіндік береді;
- «Үлкен деректер» технологиялары, атап айтқанда, көптеген процестерді предикативті модельдеуді жүзеге асыруға, пайдаланушылардың әртүрлі санаттары үшін ҚЕ ақпараттық өнімі профильдерін саралауға мүмкіндік береді;
- Жаңа электрондық есеп беру форматтары (айталық, XBRL) фактілердің бірыңғай семантикалық мәнін және тұжырымдарын логикалық байланысын қамтамасыз ете отырып, есептілікті автоматты түрде құруға және өңдеуге мүмкіндік береді;

- Бұлтты технологиялар бизнес-процесстерді автоматтандыру кезінде ұйымның әртүрлі департаменттері мен аутсорсингтік құрылымдардың қызметкерлері арасында тиімдірек өзара іс-қимыл мен ақпарат алмасуды қамтамасыз етеді.

Экономика қаржы-аналитикалық кеңістіктегі технологиялық өзгерістердің есептілікке әсері, оның тарихи қалыптасқан және дәстүрлі консервативті әдістері мен тәсілдерінің икемділігі мен бейімделуінің жеткіліксіздігі. Сондықтан цифрлық экономика жағдайында ҚЕ әдісінің элементтері, басқарушылық қызметтің аралас түрлерін қамтамасыз ететін ҚЕ әдіснамалық базасын жобаларға қатысу арқылы көпжақты дамыту қисынды және орынды [11].

Зерттеу пікірталасы, технологиялық өзгерістердің қаржылық есеп пен есептілікке зерттеу ортасын қалай өзгертетінінің көптеген аспектілерін қарастырды [12]. Технологиялық өзгерістердің ҚЕ зерттеушілерінің уақтылы және қолайлы зерттеу жобаларын дайындау кезінде бұл толықтырулар мен өзгерістерді қабылдауы өте маңызды. Егер қаржылық есеп зерттеушілері халықаралық стандарттарды әзірлеушілердің шешімдерінде дауыс бергісі келсе, есеп берудегі технологиялық көп өлшемді өзгерістерге байланысты көптеген мәселелерді шешуі қажет [13].

Осы зерттеу жұмысы аяқталғаннан кейін берілген болашақ зерттеу жұмыстарына және цифрлық өзгеріс пен бизнесті дамыту деңгейінде білімді байытуға ықпал ете алады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Ердавлетова Ф.К., Нургалиева А.М., Нурмагамбетова А.З. Особенности формирования финансовой отчетности МСФО в условиях цифровизации и влияния пандемии COVID-19. *Central Asian Economic Review*. – №4. – 2021. – С.41-51.
2. Дружилловская Т.Ю., Дружилловская Э.С. Модернизация финансовой отчетности организаций в условиях цифровой экономики. *Учет. Анализ. Аудит*. – 6. – 2019. – С.50-61.
3. Пономарева С.В., Слияков Ю.В. Учетно-контрольная система информационно-аналитического обеспечения целей управления: принципы и основы ее формирования. *Вестник университета*. – 7. – 2018. – С.109-116.
4. Алибекова Б.А., Алдынгарова Д.Т. Государственный аудит финансовой отчетности. *Central Asian Economic Review*. – № 4. – 2018. – С.72-83.
5. Булыга Р.П., Сафонова И.В. XBRL как цифровой формат отчетности экономических субъектов: международный опыт и российская практика. *Учет. Анализ. Аудит*. № 7. – 2020. – С.6-17. <https://doi.org/10.26794/2408-9303-2020-7-3-6-17>
6. Турманов М.Т., Рогоуленко Т.М. Влияние цифровых технологий на информационный потенциал бухгалтерской отчетности. Часть 1: концепция оценки информационности корпоративной отчетности, модели цифровизации активов, обязательств и их влияние на информационный потенциал отчетности. *Вестник университета*. – №1 – 2022. – С.129-137.
7. Бодяко А.В. Учетно-контрольное обеспечение решения тактических и стратегических задач в крупной компании холдингового типа. *Вестник Воронежского государственного аграрного университета*. Т. 13. – №1(64). – 2020. – С.150-160.
8. Amanova G., Akimova B., Saparbaeva S., Moldashbayeva L., Zholayeva M. (2023) Problems and prospects in development of digital technologies in accounting and auditing at social enterprises of the Republic of Kazakhstan. *Rivista di studi sulla sostenibilita*. V. 13. P. 65-81
9. Жолаева М.А., Уразбаева З.О., Жүніс А.Н. Бизнестегі бухгалтерлік есептің ақпараттық жүйесінің тиімділігі. *Әл-Фараби атындағы ҚҰУ хабаршы экономика сериясы*. – №4(162). – 2023. – Б.164-176. <https://doi.org/10.26577/be.2023.v146.i4.014>
10. Чая В.Т., Жолаева М.А. Концептуальные основы IT-аудита цифровом пространстве. *«Аудит» журнал*. – №1. – 2019. – С.10-14.
11. Page M.J., McKenzie J.E., Bossuyt P.M., Boutron I., Hoffmann C., Mulrow C.D. (2021). The PRISMA statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*. 3(72). P.71.
12. Huy P.Q., Phuc V.K. (2021). Accounting Information Systems in Public Sector towards Blockchain Technology Application: The Role of Accountants' Emotional Intelligence in the Digital Age / *Asian J. Law Econ.*, 12. P. 73-94.
13. Жолаева, М., Ракаева, А., & Кайранбеков, Б. (2024). Экономикаға негізделген инвестициялық шешімдер қабылдау кезінде қаржылық есептілік компоненттерінің пайдалылығы. *Мемлекеттік аудит журнал*, №1 (62) 2024, бб.64-74.

REFERENCES

1. Erdavletova F.K., Nurgalieva A.M., Nurmagambetova A.Z. Osobennosti formirovaniya finansovoj otchetnosti MSFO v usloviyah cifrovizacii i vliyaniya pandemii COVID-19. *Central Asian Economic Review*. №4. 2021. p.41-51.
2. Druzhilovskaya T.YU., Druzhilovskaya E.S. Modernizaciya finansovoj otchetnosti organizacij v usloviyah cifrovoj ekonomiki. *Uchet. Analiz. Audit*. 6 (1). 2019. p.50-61.

3. Ponomareva S.V., Slinyakov YU.V. Uchetno-kontrol'naya sistema informacionno-analiticheskogo obespecheniya celej upravleniya: principy i osnovy ee formirovaniya. Vestnik universiteta.7. 2018. p.109–116. <https://doi.org/10.26425/1816-4277-2018-7-109-116>
4. Alibekova B.A., Aldyngarova D.T. Gosudarstvennyj audit finansovoj otchetnosti. Central Asian Economic Review. – №4. –2018. –S.72-83.
5. Bulyga R.P., Safonova I.V. XBRL kak cifrovoy format otchetnosti ekonomicheskikh sub»ektov: mezhdunarodnyj opyt i rossijskaya praktika. Uchet. Analiz. Audit. №7. 2020. p.6–17.
6. Turmanov M.T., Rogulenko T.M. Vliyanie cifrovoy tekhnologij na informacionnyj potencial buhgalterskoj (finansovoj) otchetnosti. CHast' 1: koncepciya ocenki informacionnosti korporativnoj otchetnosti, modeli cifrovizacii aktivov, obyazatel'stv i ih vliyanie na informacionnyj potencial otchetnosti. Vestnik universiteta. №1(7). 2022. p.129-137.
7. Bodyako A.V. Uchetno-kontrol'noe obespechenie resheniya takticheskikh i strategicheskikh zadach v krupnoj kompanii holdingovogo tipa. Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo agrarnogo universiteta. T. 13. №1 (64). 2020. p. 150–160.
8. Amanova G., Akimova B., Saparbaeva S., Moldashbayeva L., Zholayeva M. (2023) Problems and prospects in development of digital technologies in accounting and auditing at social enterprises of the Republic of Kazakhstan. Rivista di studi sulla sostenibilita. V. 13(1). P. 65-81
9. Zholaeva M.A., Urazbaeva Z.O., Zhynis A.N. Biznestegi buhgalterlik eseptriñ aqparattyq jüiesiniñ tiimdiligi. [The effectiveness of the accounting information system in business]. Әl-Farabi atyndary ҚҰУ habarshy ekonomika seriyasy. №4(162). 2023. p.164–176.
10. Chaya V.T., Zholaeva M.A. Konceptual'nye osnovy IT-audita cifrovom prostranstve. «Audit» zhurnal. №1. 2019. p.10-14.
11. Page M.J., McKenzie J.E., Bossuyt P.M., Boutron I., Hoffmann.C., Mulrow C.D. (2021). The PRISMA statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. BMJ. 3(72). R.71.
12. Huy P.Q., Phuc V.K. (2021). Accounting Information Systems in Public Sector towards Blockchain Technology Application: The Role of Accountants' Emotional Intelligence in the Digital Age / Asian J. Law Econ., 12. p. 73–94.
13. Zholaeva, M., Rakaeva, A., & Kajranbekov, B. (2024). Ekonomikaға negizdelgen investiciyalıq sheshimder қабылдау kezinde қарзһулық eseptilik komponentteriniң pajdalyлығы. Memlekettik audit zhurnal, №1 (62) 2024, p.64-74.

ВЛИЯНИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ НА ОСНОВЕ ЭКОНОМИКИ НА ФИНАНСОВЫЙ УЧЕТ И ОТЧЕТНОСТЬ

Жолаева М.А. *

PhD, и.о.доцента

Евразийский национальный университет

им. Л.Н. Гумилева

Астана, Казахстан

email:r.zholaeva@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-9981-704X

Серік А.А.

М.э.н.

Евразийский национальный университет

им. Л.Н. Гумилева

Астана, Казахстан

email: Alisher17_01@mail.ru

ORCID: 0009-0008-0210-6956

Еркинов С.Ж.

М.э.н.

Евразийский национальный университет

им. Л.Н. Гумилева

Астана, Казахстан

email: suleimen.yerkinov@alumni.nu.edu.kz

ORCID: 0009-0004-4835-1536

Сембина Б.А.

М.э.н.

Евразийский национальный университет

им. Л.Н. Гумилева

Астана, Казахстан

email: sembina.balausea01@gmail.com

ORCID: 0009-0003-8618-5869

***Аннотация.** Согласно предыдущей аналитической литературе, статьям и опросам, основанным на экономике, технологический прогресс расширяет влияние технологических изменений на экономико-финансовый учет и отчетность. Цель исследования – проиллюстрировать влияние технологических дополнений и изменений на будущее финансовой отчетности. В исследовании в первую очередь представлены технологические инструменты и обзор преимуществ и рисков технологических изменений в финансовой отчетности. В настоящее время технологии автоматизируют финансовую и бухгалтерскую деятельность в повседневном бизнесе, что привело к сокращению рабочих мест во всем мире. В этой статье рассматриваются основные аспекты влияния процессов оцифровки на финансовую отчетность и отчетность. Финансовый учет, являясь целостной подсистемой функционирования любого учетного экономического субъекта, ощущает влияние постоянно меняющихся внешних факторов, среди которых, помимо изменений в законодательной базе, можно выделить технологические и инфраструктурные изменения во внешней среде предприятия, а также обеспечение технологическим приложением, от которого напрямую зависит*

конкурентоспособность фирмы, в том числе эффективность департамента бухгалтерии. Кроме того, было проведено описательное исследование с использованием качественного подхода. В качестве методологии использовались многочисленные тематические исследования, методы аналогии и группировки, анализ, синтез, сравнение, системный и логический подходы. Выяснено, что в рамках программного обеспечения, поскольку бэк-офисные организации не работают напрямую с конечным клиентом, они продают свои продукты и услуги в основном финансовым специалистам и бухгалтерским консалтинговым компаниям.

Ключевые слова: эволюция, технология, компания, финансовый учет, финансовая отчетность.

THE IMPACT OF TECHNOLOGICAL CHANGES, BASED ON ECONOMICS ON FINANCIAL ACCOUNTING AND REPORTING

Zholayeva M.A.*

PhD, docent

L.N. Gumilyov Eurasian National University
Astana, Kazakhstan
email: r.zholaeva@mail.ru
ORCID 0000-0002-9981-704X

Serik A.A.

m.e.s.

L.N. Gumilyov Eurasian National University
Astana, Kazakhstan
email: Alisher17_01@mail.ru,
ORCID: 0009-0008-0210-6956

Yerkinov S.Zh.

m.e.s.

L.N. Gumilyov Eurasian National University
Astana, Kazakhstan
email: suleimen.yerkinov@alumni.nu.edu.kz
ORCID: 0009-0004-4835-1536

Sembina B.A.

m.e.s.

L.N. Gumilyov Eurasian National University
Astana, Kazakhstan
email: sembina.balauusa01@gmail.com
ORCID: 0009-0003-8618-5869

Abstract. According to previous analytical literature, articles, and surveys based on economics, technological progress has expanded the impact of technological changes on economic accounting and reporting. The study aims to illustrate the effects of technological additions and alterations on future financial reporting. The study focuses on technology tools and provides an overview of the benefits and risks of technological changes in financial reporting. Technology is now automating financial and accounting activities in everyday business, which has led to job losses worldwide. This article examines the main aspects of the impact of digitization processes on financial reporting and reporting. Financial accounting, being a holistic subsystem of the functioning of any accounting economic entity, is influenced by constantly changing external factors, among which, in addition to changes in the legislative framework, It is possible to highlight technological and infrastructural changes in the external environment of the enterprise, as well as providing technological equipment on which the competitiveness of the enterprise directly depends, including the efficiency of the accounting department. In addition, a qualitative descriptive study was conducted. The methodology used was a wide range of case studies, analogy and grouping methods, analysis, synthesis, comparison, systems, and logical approaches. Regarding software, it was revealed that back-office enterprises do not work directly with the end customer but sell their products and services mainly to financial professionals and accounting consulting companies.

Keywords: evolution, technology, company, financial accounting, financial reporting.